

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom och lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom och lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död (RP 122/2018 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till försvarsutskottet för utlåtande.

Motioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande motioner:

- Lagmotion LM 27/2017 rd Arja Juvonen rjuv m.fl. Lagmotion med förslag till ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom
- Lagmotion LM 48/2018 rd Arja Juvonen saf m.fl. Lagmotion med förslag till lagar om ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom och lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- försvarsutskottet FsUU 13/2018 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringssekreterare Tiina Muinonen, social- och hälsovårdsministeriet
- chef för juridiska ärenden Pekka Syrjänen, Statskontoret
- projektchef Jan Johansson, Asevelvollisena vammautuneiden tuki ry
- ordförande Jaakko Kivistö, Beväringsförbundet rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- försvarsministeriet
- Gränsbevakningsväsendet.

PROPOSITIONEN OCH MOTIONERNA

Propositionen

Regeringen föreslår att lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom och lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död ändras så att den som skadats vid fullgörandet av värnplikten samt nära anhöriga till dem som avlidit vid fullgörandet av värnplikten ska ha rätt till en ny tilläggsersättning. En beväring ska ha rätt att som tilläggsersättning få en engångsersättning för bestående men som uppstått på grund av en skada eller en sjukdom som ersätts som olycksfall i militärtjänst eller tjänstgöringsrelaterad sjukdom. Engångsersättningens belopp är högst 210 000 euro. Nära anhöriga till en person som avlidit under tjänstgöring till följd av ett olycksfall i militärtjänst eller en tjänstgöringsrelaterad sjukdom ska ha rätt till en engångsersättning som har karaktären av en livförsäkring. Engångsersättningens belopp är 200 000 euro till förmånsåtagarens make och 40 000 euro till vart och ett av förmånsåtagarens barn. Om den avlidne beväringen saknar make eller barn, ska beväringens föräldrar ha rätt till en engångsersättning på 20 000 euro.

Bestämmelserna om förmånstagare i lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död föreslås bli uppdaterade.

Bestämmelserna ska även gälla kvinnor som fullgör frivillig militärtjänst samt personer som fullgör civiltjänst.

Propositionen hänför sig till statens budgetproposition för 2019 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2019 och de ska tillämpas på skadefall som uppstår efter ikraftträdandet av lagen.

Lagmotionerna

LM 27/2017 rd. I lagmotionen föreslås att lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom (1521/2016) kompletteras med bestämmelser om tilläggsersättning för bestående men och dödsfall till de personer som avses i lagen med samma innehåll som det föreskrivs om dem i lagen om ersättning för olycksfall och tjänstgöringsrelaterad sjukdom i krishanteringsuppdrag (1522/2016).

LM 48/2018 rd. I lagmotionen föreslås att de bestämmelser om tilläggsersättning som i propositionen (RP 122/2018 rd) föreslås i lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom ska tillämpas också på skadefall som uppstår efter den 1 januari 2017.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utskottet understöder propositionens förslag till nya tilläggsersättningar till beväringar som blir skadade vid fullgörande av värnplikt liksom också tilläggsersättning till nära anhöriga till en av-

Betänkande ShUB 16/2018 rd

liden beväring. De föreslagna ändringarna förbättrar betydligt den ekonomiska tryggheten inte bara för de som fullgör värnplikten utan också för de som fullgör frivillig militärtjänst för kvinnor och civiltjänst och deras nära anhöriga. Tilläggsersättningen för bestående men eller dödsfall tillämpas på personal som deltar i militär eller civil krishantering och på innehavare av en militär tjänst inom Gränsbevakningsväsendet och som deltar i EU:s gränskontrollbyrå Frontex verksamhet.

Till den som skadats som värnpliktig betalas i enlighet med lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar ut en menersättning för bestående men till följd av skada eller sjukdom. Menen har klassificerats i 20 invaliditetsklasser enligt funktionsnedsättning. Vid lägre invaliditetsklass utbetalas engångsersättning och vid högre invaliditetsklass utbetalas en fortlöpande månadserättning. Utöver det utbetalas vid kortvarig arbetsoförmåga ersättning för inkomstbortfall och vid permanent arbetsoförmåga olycksfallspension. Minimibeloppet för både ersättning för inkomstbortfall och olycksfallspension höjdes i den nya lagen om olycksfall i militärtjänst (1521/2016) så att de motsvarar minst den genomsnittliga förtjänstnivån.

I och med den extra engångsersättning som nu föreslås stiger nivån på ersättning för bestående skador som uppstått under tjänstgöring betydligt. Tilläggsersättningen ska fastställas i enlighet med den invaliditetsklass som används som grund för menersättning. På grundval av invaliditetsklass 20 är tilläggsersättningen 210 000 euro. Engångsersättningen i de lägre invaliditetsklasserna är så många tjugondedelar av 210 000 euro som invaliditetsklassen utvisar. Tilläggsersättningen betalas ut utöver menersättningen enligt den gällande lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar.

Enligt lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar får den avlidnes maka och barn familjepension om en värnpliktig avlider till följd av tjänstgöringen. Dessutom utbetalas begravningshjälp. Minimivån på familjepensionen är synnerligen väl tryggad, eftersom grunden för pensionen är det minimibelopp av årsarbetsinkomst som föreskrivs i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar multiplicerat med tre. Räknat enligt 2018 års nivå är beloppet 42 300 euro. För de flesta värnpliktiga är årsarbetsinkomsten som grundar sig på egna arbetsinkomster lägre än så.

Med stöd av lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död (1309/1994) betalas förmånstagarna en förmån som motsvarar grupplivförsäkring och som avtalats i statens tjänste- och arbetskollektivavtal. Beviljandet av stödet förutsätter inte att den värnpliktiges död beror på ett skadefall som ersätts med stöd av lagen om olycksfall i militärtjänst. Förmånstagarna i lagen är de som avtalats i det tjänstekollektivavtal som var i kraft då lagen stiftades. Med stöd av nämnda lag är förmånsåtagarens make och sådana barn som inte fyllt 18 år primärt berättigade till stöd. Om det inte finns primära förmånstagare, har förmånsåtagarens föräldrar sekundärt rätt till stöd i det fall att deras arbetsförmåga och förmögenhet är så ringa att de för sin försörjning i betydande grad har varit beroende av förmånsåtagaren.

Den tilläggsersättning som föreslås bli utbetald vid dödsfall förbättrar ställningen för förmånsåtagarens nära anhöriga avsevärt. Tilläggsersättning vid dödsfall är 200 000 euro till maken och 40 000 euro till varje minderårigt barn. Dessutom ska som sekundära förmånstagare anges förmånsåtagarens föräldrar, om förmånsåtagaren saknar make eller barn. I praktiken är det i regel för-

Betänkande ShUB 16/2018 rd

månslåtarens föräldrar som är ersättningstagare, eftersom de flesta förmånslåtare ännu inte har en egen familj.

Lagstiftningen om olycksfall i militärtjänst har inte tidigare omfattat någon särskild engångsersättning av livförsäkringstyp med anledning av dödsfall. För personer som tjänstgjort i militär krishantering infördes ersättning vid dödsfall på grund av olycksfall 2009 när de första krishanteringsstyrkorna sändes till Afghanistan. Samtidigt inkluderades en tilläggsersättning för bestående men i nämnda avtal om en förmån motsvarande gruppolycksfallsförsäkring. Förhållandena i Afghanistan var sådana att risken för att bli skadad eller dö var mångfaldig jämfört med tjänstgöring i hemlandet. Därför behövde försäkringsskyddet höjas både för de som reste till krishanteringsuppdrag och för deras anhöriga.

Ersättning till föräldrarna är i lagen om olycksfall i militärtjänst en helt ny ersättningsform som inte är baserad på förmånslåtarens underhållsskyldighet eller särskilda sociala grunder. Föräldrarnas rätt till en sådan tämligen exceptionell ersättning saknar motsvarighet i annan lagstiftning. En person som fullgör värnplikten är oftast en ung man som ännu inte har en egen familj och som bor hos sina föräldrar. Föräldrarna är dock inte ekonomiskt beroende av sitt vuxna barn på samma sätt som förmånslåtarens make och barn vanligen är. Som det sägs i propositionsmotiven handlar det främst om en ersättning för lidande på grund av förlusten av det egna vuxna barnet.

Enligt huvudregeln ska ett skadefall som ger rätt till tilläggsersättning ha inträffat i tjänstgöring enligt dagsprogrammet eller i arbete som utförs vid civiltjänstgöring. Således hör inte fritid och permissioner utanför tjänstgöringen eller arbetet till tillämpningsområdet, med undantag för resor i anslutning till dessa. Förhöjd ersättning kan dock betalas ut med anledning av ett skadefall som inträffat på tjänstgöringsplatsen utanför tjänstgörings- eller arbetstiden, om skadefallet beror på förhållandena på tjänstgörings- eller arbetsplatsen.

Försvarsutskottet framhåller i sitt utlåtande att frivillig motion som beväringarna ägnar sig åt utanför dagsprogrammet ska omfattas av det föreslagna försäkringsskyddet. Utskottet påpekar att försvarsmakten bör uppmuntra beväringarna till frivillig motion utanför dagsprogrammet. Social- och hälsovårdsutskottet anser att den föreslagna begränsningen till tjänstgöring enligt dagsprogrammet är befogad på grund av att det handlar om en särskild tilläggsersättning utöver den ordinarie olycksfallsersättningen. Som olycksfall i militärtjänst ersätts olycksfall som inträffat under fritid, faderskapsledighet eller permission enligt värnpliktslagen och civiltjänstlagen. På så sätt hör också skador som ådragits vid idrottsutövning under fritiden till de skador som ska ersättas enligt lagen om olycksfall i militärtjänst. Den skadade har då rätt till ersättning för vårdkostnader och menersättning baserad på bestående skada liksom eventuella andra förmåner enligt lagen om olycksfall i militärtjänst. I fråga om tillämpningsområdet för tilläggsersättningen hänvisar social- och hälsovårdsutskottet också till att försvarsmakten kan fastställa vecko- och dagsprogrammet för tjänstgöringen enligt vad som bäst motsvarar garnisonens behov.

Försvarsutskottet noterar i sitt utlåtande också det arbete som görs inom försvarsmakten för att förebygga skador. Utskottet konstaterar att olycksfallen bland värnpliktiga har minskat bland annat tack vare de senaste årens reformer: samtliga permissionstransporter med kollektiva färdmedel är numera kostnadsfria för beväringarna, säkerhetsbältena och säkerhetsbågarna i försvarsmaktens fordon har minskat antalet olycksfall i tjänsten och uppmärksamhet har fästs vid skyddet av hör-

Betänkande ShUB 16/2018 rd

seln vid övningar. Varje år utbildas över 20 000 beväringar. Med hänsyn till det kan cirka 50 fall som leder till bestående men enligt försvarsutskottets åsikt anses tolerabelt. Utskottet uppmanar med kraft försvarsmakten att se över sina utbildningsrutiner för att ytterligare minska antalet olycksfall i tjänsten, så att de unga som fullgör sin försvarsskyldighet kan göra det så tryggt som möjligt. Utskottet menar att kasernernas problem med inomhusluften utgör ett särskilt problem. Försvarsutskottet uppmanar försvarsmakten och Senatsfastigheter att utan dröjsmål åtgärda problemen med inomhusluften i kasernerna. Social- och hälsovårdsutskottet instämmer i försvarsutskottets rekommendationer till åtgärder.

Lagmotionerna

Utskottet har godkänt tilläggsersättningar med anledning av skada eller dödsfall i fråga om personer som fullgör värnplikt, frivillig värnplikt för kvinnor eller civiltjänst enligt propositionen. Det regleringsbehov som framställs i lagmotionen har således utgått och lagmotion LM 27/2017 rd föreslås bli förkastad.

Utskottet har godkänt lagförslagets ikraftträdandebestämmelser enligt propositionen. Av utskottets ståndpunkt följer att lagmotion LM 48/2018 rd förkastas.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1 och 2 i proposition RP 122/2018 rd utan ändringar.

Riksdagen förkastar lagförslagen i lagmotionerna LM 27/2017 rd och 48/2018 rd.

Betänkande ShUB 16/2018 rd

Helsingfors 28.11.2018

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Hannakaisa Heikkinen cent
medlem Outi Alanko-Kahiluoto gröna
medlem Arja Juvonen saf
medlem Anneli Kiljunen sd
medlem Jaana Laitinen-Pesola saml
medlem Ulla Parviainen cent
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Pekka Puska cent
medlem Veronica Rehn-Kivi sv
medlem Vesa-Matti Saarakkala blå
medlem Sari Sarkomaa saml
medlem Martti Talja cent
varajäsen Hanna-Leena Mattila cent.

Sekreterare var

utskottsråd Eila Mäkipää.

Betänkande ShUB 16/2018 rd
Reservation

RESERVATION

Motivering

Regeringen har lämnat riksdagen proposition RP 122/2018 rd med förslag till lagar om ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom och lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död.

I propositionen föreslås att den som skadats vid fullgörandet av värnplikten samt nära anhöriga till dem som avlidit vid fullgörandet av värnplikten ska ha rätt till en ny tilläggsersättning. En beväring ska ha rätt att som tilläggsersättning få en engångsersättning för bestående men som uppstått på grund av en skada eller en sjukdom som ersätts som olycksfall i militärtjänst enligt lagen om olycksfall i militärtjänst för eller tjänstgöringsrelaterad sjukdom. Engångsersättningens belopp är högst 210 000 euro. Nära anhöriga till en person som avlidit under tjänstgöring till följd av ett olycksfall i militärtjänst eller en tjänstgöringsrelaterad sjukdom ska ha rätt till en engångsersättning som har karaktären av en livförsäkring. Engångsersättningens belopp är 200 000 euro till förmånslåtarens make och 40 000 euro till vart och ett av förmånslåtarens barn. Om den avlidne beväringen saknar make eller barn, ska beväringens föräldrar ha rätt till en engångsersättning på 20 000 euro.

Bestämmelserna ska även gälla kvinnor som fullgör frivillig militärtjänst samt personer som fullgör civiltjänst. Propositionen hänför sig till statens budgetproposition för 2019 och avses bli behandlad i samband med den. Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2019 och de ska tillämpas på skadefall som uppstår efter ikraftträdandet av lagen.

När en person som fullgör militärtjänst råkar ut för en olycka eller skada i militärtjänst är det frågan om en tragedi som inte kan prissättas. Inga pengar kan ersätta hälsan eller förlusten av den. Att en person förolyckas under fullgörande av lagstadgad beväringstjänst är en händelse som det inte finns ord för att beskriva. Proposition RP 122/2018 rd är viktig och vänder blickarna mot de som fullgör beväringstjänst och deras anhöriga. Den föreslagna lagen är utmärkt, men ikraftträdandet väcker frågor. Lagen ska tillämpas (endast) på skadefall som uppstår efter ikraftträdandet av lagen den 1 januari 2019.

Försäkringsskyddet för de som tjänstgör inom krishantering förbättrades genom lagstiftning den 1 januari 2017. Det är gott och väl, men samtidigt lämnades beväringars försäkringsskydd utanför lagreformen. Orsaken var ekonomiska resurser. Sedan dess har vårt samhälle således upplevt en tid då extra försäkringsskydd finns för krishanterare men inte för beväringar.

Det rådande läget är med avseende på likabehandling ytterst oroväckande, och den aktuella propositionen RP 122/2018 rd innebär ett svar uttryckligen på detta jämlikhetsproblem. Försäkringsskyddet för beväringar borde ändå ha tagits till en tidsenlig nivå samtidigt med försäkringsskyddet för krishanterarna, det vill säga den 1 januari 2017.

Därför är det befogat den lag som träder i kraft den 1 januari 2019 tillämpas retroaktivt till det datum, den 1 januari 2017, då den lag som ger rätt till bättre försäkringsskydd för de som tjänstgör

Betänkande ShUB 16/2018 rd

Reservation

inom krishantering trädde i kraft. Vi föreslår därför att lagen tillämpas retroaktivt till den 1 januari 2017 då den lag som förbättrade försäkringsskyddet för de som tjänstgör inom krishantering trädde i kraft.

I oktober 2017 inträffade i Raseborg i Nyland en olycka där VR:s rälsbuss och försvarsmaktens terränglastbil kolliderade. I olyckan omkom tre beväringar och flera beväringar skadades allvarligt. Också andra olyckor har kunnat inträffa i garnisonerna efter den 1 januari 2017.

Enligt de uppgifter vi tagit del av har situationen varit kärv för de anhöriga till de förolyckade i olyckan i Raseborg. En familj har berättat att de med anledning av att sonen förolyckades endast fick cirka 4 000 euro för begravningskostnader. Det är oskäligt och vi anser att regeringen måste tillämpa den lag som nu träder i kraft retroaktivt eller lösa utfallet för försäkringsskyddet på något annat sätt. Det är rätt sätt att handla med tanke på jämlikheten, men också med tanke på folkets rättskänsla. Beväringarna fullgör en lagstadgad tjänstgöring som man inte kan kringgå utan som de har varit tvungna att fullgöra oavsett att deras försäkringsskydd inte har varit på samma nivå som de som tjänstgör inom frivillig krishantering.

Också riksdagens försvarsutskott tog i sitt utlåtande ställning till tillämpningen av lagen på följande sätt: Utskottet menar att tidpunkten för ikraftträdandet är motiverad, men föreslår att social- och hälsovårdsutskottet överväger huruvida lagarna bör gälla retroaktivt från och med 1 januari 2017, det vill säga då lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom (1521/2016) trädde i kraft (FsUU 13/2018 rd, s. 3).

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslagen enligt social- och hälsovårdsutskottets betänkande men lagförslag 1 och 2 med ändringar i ikraftträdandebestämmelsen. (Reservationens ändringsförslag).

att riksdagen godkänner två uttalanden. (Reservationens förslag till uttalanden).

Betänkande ShUB 16/2018 rd
Reservation

Reservationens ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen om ersättning för olycksfall i militärtjänst och tjänstgöringsrelaterad sjukdom (1521/2016) en ny 11 a § som följer:

11 a §

(Som i ShUB)

Denna lag träder i kraft den 20 .
På ersättning som betalas för skadefall som inträffat före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid tidpunkten för skadefallet. På dödsfall som har inträffat efter den 1 januari 2017 tillämpas dock bestämmelserna i denna lag.

2.

Lag

om ändring av lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om ekonomiskt stöd efter värnpliktigs död (1309/1994) 1 §, 2 § 2 och 3 mom. samt 3 §,
av dem 1 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 1450/2007 och 2 § 3 mom. sådant det lyder i lag 1450/2007, och
fogas till lagen nya 3 a och 3 b § som följer:

Betänkande ShUB 16/2018 rd
Reservation

1 §

(Som i ShUB)

Denna lag träder i kraft den 20 .

På stöd och ersättning som betalas för dödsfall som inträffat före ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid dödsfallet. På dödsfall som har inträffat efter den 1 januari 2017 tillämpas dock bestämmelserna i denna lag.

Reservationens förslag till uttalanden

Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar åtgärder för att förbättra informationen så att Statskontorets anvisningar görs tydligare och mer begripliga vad gäller skadefall.

Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar åtgärder genom vilka säkerheten för de som fullgör värnplikten förbättras ytterligare under pågående tjänstgöring.

Helsingfors 28.11.2018

Arja Juvonen saf
Veronica Rehn-Kivi sv